

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteossa on paljon asioita, jotka kuulostavat hyvältä ja vaikuttavat oikeansuuntaisilta. Mutta miten näitä ajatuksia tullaan tulkitsemaan ja toteuttamaan? Hyvät suunnitelmat voidaan vesittää huonolla toteutuksella. Esim. saavatko kunnat riittävät ja tasapuoliset resurssit? Toteutuvatko palvelut yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea tai eri maahanmuuttajaryhmille? Saadaanko kuntien ja kolmannen sektorin välinen yhteistyö selkeäksi ja toimivaksi? Annetaanko järjestöille, joiden roolia kotoutumisen edistämässä korostetaan, resursseja riittävästi ja tarpeeksi pitkäkestoisesti?

Selonteko ja sen johtopäätökset tuntuvat korostavan työllistymisen roolia kotoutumisen tavoitteena. Maahan muuttaneet eivät kuitenkaan ole pelkkää työvoimaa, vaan ihmisiä, joiden elämässä työ on vain yksi osa-alue. Työllistymisen ei tule olla kotoutumisen eikä ihmisarvon mittari.

Selonteossa nostetaan esiin kolmannen sektorin osallisuus kotoutumisen edistämässä. Sillä voikin olla paljon annettava kaikissa maahan muuttaneiden kanssa ruohonjuuritasolla tapahtuvissa toimenpiteissä, niin työllisyyteen, osallisuuteen, kotoutumisen nopeuttamiseen kuin alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseen liittyen. Näitä toimenpiteitä voitaisiin toteuttaa esim. järjestövetoisesti yhteisölähtöisen kotoutumisen mallin avulla (josta parhaillaan selvitystyö käynnissä). Järjestöjen toimintaedellytykset täytyy kuitenkin varmistaa riittäväällä resursoinnilla.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

-

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

Mikä on s. 32 mainittu jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus? Missä määrin se on päällekkäinen jo olemassa olevien organisaatioiden ja toiminnan kanssa, erityisesti maahanmuuttajien palveluiden osalta?

S. 37 nostetaan esiin maahanmuuttajien huomioiminen ”erityisenä kohderyhmänä yleisten työ- ja elinkeinopalveluiden kehittämisessä”. Tässä, kuten muuallakin, on muistettava, että maahanmuuttajat eivät ole yksi homogeeninen ryhmä ja esimerkiksi työllistymisessä maahanmuuttajat tarvitsevat hyvin erilaista tukea.

Myös työelämän roolista ja vastuusta maahanmuuttaneiden työllistymisessä ja kotoutumisessa tulee keskustella ja löytää siihen keinoja. Esimerkiksi järjestöjen ja työelämän yhteistyötä maahanmuuttaneiden perehdyttämisessä, kielitaidon kehittämisessä sekä työyhteisöjen kouluttamisessa tulisi lisätä ja kehittää.

Kotoutumisen edistäminen perheitä tukemalla on kannatettava ajatus. Tulee kuitenkin varmistaa, että tähän liittyvät toimenpiteet eivät kohdistu vain pakolaistaustaisiin perheisiin, vaan myös esim. kansainvälisten opiskelijoiden ja tänne töihin tulevien henkilöiden perheiden tulee päästä näiden palveluiden piiriin.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Kotoutumisen nopea käynnistyminen on hyvä tavoite, jonka tulee koskea kaikkia maahanmuuttajaryhmiä. Yhteisöt, erityisesti järjestöjen kautta, voisivat olla vahva tuki alkuvaiheen kotouttamisessa, kun vain tämän toiminnan kehittämiseen ja järjestämiseen annetaan riittävät resurssit.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

S. 51 mainittu kotoutumislain mukainen tietopaketti, ’Tervetuloa Suomeen -opas’, on useimpien maahanmuuttajien kohdalla turha, koska se ei avaudu esim. kun lukutaito tai pohjatieto suomalaisesta kulttuurista/yhteiskunnasta puuttuu, tai koska tekstimuoto ei ole totuttu tiedon välittämisen tapa. Tämä tieto pitäisi välittää kasvokkain (henkilökohtaisesti tai kursilla), mieluiten omakielisesti ja niin että, tiedosta voi kysyä ja keskustella sen kunnolla ymmärtämiseksi.

Aiemmin ehdotettuun 1 vuoden kotoutumisaikaan verrattuna 2 vuotta (+ tarvittaessa max. 2) kuulostaa realistisemmalta, mutta oleellisinta on, mitä tuona aikana tapahtuu ja millaisin tuloksin. On myös järkevää, että kotoutumispalveluita ei ole sidottu vain kotoutumisaikaan ja tiettyihin maahanmuuttajaryhmiin, vaan että kaikki maahanmuuttajat voivat saada niitä ja juuri silloin kun se on heille ajankohtaista ja tarpeen.

Kotoutumistoimenpiteiden ongelma tällä hetkellä on, että ihmiset saavat kotoutumisaikana hyvin paljon tukea ja heillä itsellään on vain vähän vastuuta. Kotoutumisajan loppuessa tilanne kääntyy yllättäen päälle: tuki loppuu ja asioista pitäisi itse ottaa vastuuta, jolloin voi syntyä erilaisia ongelmia. Kotoutumistoimenpiteet pitäisi suunnitella niin, että tuen määrä vähenee ja oman vastuun määrä kasvaa asteittain kotoutumisaikana.

Uudistuksessa pitäisi myös varmistaa tuen jalkautuminen ihmisten arkeen. Viranomaistoimenpitein tämä ei ehkä onnistu, mutta esim. yllärajoitetulla yhteistyöllä lakisääteisen ja muun toiminnan välillä. Tämä voisi toteutua esim. järjestövoimavaroilla yhteisöllä lähtöisen kotoutumisen mallin kautta.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumisohjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Erityisesti kiintiöpakolaisten ja turvapaikanhakijoiden alkusuunnitelmissa on epäonnistuttu mm. oppimisvalmiuksien puutteen, oppimisvaikeuksien, ja henkisen hyvinvoinnin ongelmien tunnistamisessa ja huomioimisessa. Näiden vuoksi kotoutumisajalla odotettu oppiminen on heikkoa tai keskeytyy kokonaan, mikä luo epäonnistumisen kokemuksia ja pahimmillaan syrjäyttää yhteiskunnasta. Kotoutumisohjelman tulee varmistaa, että näitä ongelmia hoidetaan ensin, jotta kaikilla on riittävät lähtökohdat kotoutumisen vaatimaan oppimiseen ja opiskeluun. Koska tällaiset ongelmat eivät ole hetkessä ratkaistavissa, niissä täytyy tarjota yksilöllistä ja pitkäkestoista tukea myös kotoutumisajan jälkeenkin, esim. tuki myöhemmissä opinnoissa.

S. 54 mainitaan esim. digitaitoihin liittyvät tavoitteet, joita voitaisiin myös asettaa ”vahvennettua tukea tarvitsevien” kotoutumissuunnitelmiin. Digitaidot ovat kuitenkin suomalaisessa yhteiskunnassa niin perustaitoja, että niiden täytyy opettaa kaikilla, jotka eivät niitä vielä riittävästi hallitse.

”Työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat kuuluisivat aina kotoutumisohjelman kohderyhmään, mikäli he saisivat toimeentulotukea muutoin kuin tilapäisesti. Myös näiltä osin kohderyhmä vastaisi nykyistä lainsäädäntöä, sillä Kansaneläkelaitos toimittaa kotoutumislain perusteella kuntien sosiaalipalveluihin tiedon maahanmuuttajista, jotka ovat saaneet toimeentulotukea yli kaksi kuukautta. Kotoutumislain mukaan maahanmuuttajalla on myös velvollisuus osallistua palveluihin; toimeentulotukea voidaan alentaa, mikäli maahanmuuttaja kieltäytyy osallistumisesta hänelle tarjottuihin palveluihin”

Selonteossa todetaan ongelmana, kuinka usea taho kartoittaa maahanmuuttaneiden osaamista, mutta tietoa ei koota eikä jaeta, mikä vaikeuttaa sen hyödyntämistä ja maahanmuuttaneiden ohjausta. Voisiko esim. jo olemassa olevaa, eri tahojen käyttämää ForeAmmatti-järjestelmään hyödyntää tässä (www.foreammatti.fi)?

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

Selonteossa korostetaan Suomeen opiskelemaan ja töihin tulevien kotoutumisen edistämistä ja kotoutumisen edistämistä tukemalla perheitä. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että taloudelliset vaatimukset oleskeluluvan saamiseksi perheelle ovat niin korkeat, että moni opiskelija tai edes työssäkäyvä ei voi tuoda perhettään Suomeen. Ja jos perhe on mukana, pääsevätkö he osaksi kotoutumista edistävästä toimenpiteistä? Esimerkiksi kansainväliset opiskelijat voivat saada tukea oppilaitoksestaan, mutta perheet jäävät ulkopuolelle.

Kansainvälisten opiskelijoiden suurena ongelmana on myös työn ja sitä kautta jatko-oleskeluluvan saaminen valmistumisen jälkeen. Yksi keino tukea tätä on tarjota hyvät mahdollisuudet opiskella suomea jo heti alusta lähtien. Opiskelemaan tuleville tulee myös tarjota ajoissa tietoa, jotta he voivat tehdä perustellun päätöksen Suomeen jäämisestä ja valmistautua siihen suunnitellusti.

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

Selonteossa ehdotetaan järjestöjen roolin kasvattamista kotouttamisen edistämässä. Ongelmana on kuitenkin monien toimijoiden, esimerkiksi maahanmuuttajayhdistysten pienuus ja resurssien puute. Näiden toimijoiden on myös vaikea hakea ja saada rahoitusta (esim. ei mahdollisuutta omarahoitusosuuteen). Vapaaehtoistoimintaan pohjautuen järjestöt eivät voi toteuttaa suunnitelmallista, pitkäkestoista ja merkittävää toimintaa, jota selonteossa esitetään. Esim. s. 77 arviossa lisärahoituksesta ei mainita järjestöjen toiminnan rahoittamista lainkaan. S. 81 mainitaan hankerahoitus, mutta selonteossakin tulee esiin siihen liittyvät ongelmat. Siksi tarvittaisiin sekä pitkäkestoisempaa että jatkuvassa haussa olevaa rahoitusta järjestöille. Pitkäkestoinen, vaikka pienempikin, rahoitus mahdollistaisi pitkäjänteisen toiminnan, joka tukee paremmin myös asiakkaiden kotoutumista. Yksi järjestötoiminnan vahvuuksista on joustavuus ja mahdollisuus reagoida, mutta hankerahoitusjärjestelmä ei tue tätä. Nopeasti haettavissa oleva rahoitus mahdollistaisi reagoimisen muuttuviin yhteiskunnallisiin tilanteisiin (vrt. koronatilanne).

Kotouttamisen kumppanuusohjelmassa tulisi korostaa alueellista ja paikallista tasoa. Niillä tasoilla tulisi ottaa mukaan ruohonjuuritason toimijat, jotta voidaan oikeasti löytää käytännön tarpeita ja ratkaisuja.

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

Kati Turtiaisen työn alla oleva kansallinen selvitystyö yhteisölähtöisen kotoutumisen mallista tuonee käyttökelpoisia ja toimivia ehdotuksia kotoutumisen edistämiseen. Myös siihen liittyen tulee muistaa riittävien resurssien varmistaminen toiminnan koordinoimiseksi ja järjestämiseksi. Vaikka yhteisölähtöisen kotoutumisen malli toteutuu osin vapaaehtoistyönä, toiminnan kehittäminen ja ylläpitäminen vaatii palkattuja työntekijöitä.

S. 83 todetaan, että "Kunnat voivat myös edistää osallisuutta ja vuorovaikutusta..." erilaisin keinoin. Tämän ei tulisi olla vaihtoehtoista vaan kunnille kuuluvaa toimintaa, johon annetaan resursseja. Tätä voisivat myös toteuttaa järjestöt kunnan maksamana palvelutoimintana.

Rakenteellinen syrjintä on suuri ongelma yhteiskunnassa, mutta tämäkään selonteko ei tuo esiin konkreettisia ehdotuksia siitä, kuinka asiaan voidaan puuttua ja kuka sen tekee.

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

Tällä hetkellä oleskelulupaprosessissa olevat turvapaikanhakijat ovat virallisen kotoutumisjärjestelmän ulkopuolella. Myös heidän kotoutumisestaan tulee tukea systemaattisesti ja tasapuolisesti. Yhteiskunnan toimintatapoja, sääntöjä ja arvojen tuntemusta mittaava koe tuntuu kuitenkin eettisesti epäilyttävältä. Esim. lakien tuntemusta voidaan arvioida, mutta kulttuuristen toimintatapojen, sääntöjen ja arvojen määrittäminen 'kyllä/ei'- tai 'oikein/väärin' -muotoon voi asettaa maahan muuttaneet eriarvoiseen asemaan suomalaisten kanssa. Tällaisten asioiden todellinen oppiminen on myös pitkä prosessi, joka saattaa vaatia jopa identiteetin muutosta.

Sibomana Emmanuel
Paremmiin Yhdessä ry - Emmanuel Sibomana. Paremmiin Yhdessä ry:n
toiminnanjohtaja